

Pinczés István Szellemidézés

Megilletődve és átszellemlen állok a kétszeres évforduló felemelő hangulatában az egybegyűlt ünneplő közönség gyűrűjében és köszöntöm a pataki diákok nagy családjának tagjait, a pataki tanárokat és öregdiák társaimat, a Pataki Diákok Szövetségének elnökségét és tagjait, az emlékkiállítás megnyitóján megjelent minden kedves vendéget és színházrajongó érdeklődőt.

Szellemidézésre gyűltünk most egybe: Pécsi Sándor kétszeres Kossuth-díjas színművész, egykori sárospataki diák, a magyar nyelvű – és a pályán elért művészi eredményeinek és tehetségének értő méltatói bátran állítják, hogy nemcsak a magyar nyelvű, hanem az egyetemes – színházművészetet kimagaslóan nagy alakja most lenne 80 éves, ha 30 évvel ezelőtt nem ragadta volna el az életet jelentő deszkákról a halál.

Színészhalál: az örök Arlecchino éppen az életet habzsoló hedonista Falstaff szerepére készült Shakespeare IV. Henrikjében, amikor hirtelen legördült élete színpadának bársonyfüggönye 1972. november 4-én. A halála előtti napon a színházi próbán még bakfittyet hányt, tótágot állt: a benne lakó huncut kisördög nem engedte nyugodni: így akarta mutatni-bizonyítani, hogy ő még 50 éves fej-

jel is képes felvenni a versenyt az éppen akkor Budapesten vendégszereplő világhírű angol együttes, a Royal Shakespeare Company ifjú titánjaival, akik a Peter Brook rendezte Szentivánéji álom című előadásban akrobatikus ügyességről, káprázatos bohóctudásról és varázslatos átlényegítő képességről tettek tanúbizonyságot.

És Pécsi Sándor magyar színész felvette velük a versenyt minden tekintetben. Fantáziálhatunk: világhírű színész lett volna belőle, ha nem sújtja a magyar átok, ha nem magyar nyelvű színésznek születik, ha csak néhány száz kilométerrel odébb látja meg a napvilágot... de – hála a sorsnak – nem így történt. Itt született Sajószentpéteren, itt tette a maga dolgát Sátoraljaújhely és Szombathely között, itt tett csodát a miskolci színház deszkáin, a budapesti Művész Színházban és a Madách Színházban, itt Magyarországon magyar filmek celluloidszalagjai őrzik híres szerepeinek kétdimenzióba zárt titkait, és mi, a magyar közönség, élveztuk haraminc termékeny esztendőn át vérbő humorát, megrendítő sorsábrázolásait, bámultuk fergeteges alakításait, mély emberismeretről árulkodó hiteles szerepformálásait.

Életpályája hihetetlenül gazdag, legendás

empléni újsza

szerepeinek pusztas felsorolása is órákat venne igénybe. A Mikszáth-regény alapján készült Beszélő köntös című filmben kap először szereplehetőséget a sárospataki érettségi után jogi tanulmányait abbahagyó, Csepelen jegyzősködő, majd a Filmiroda rendezőgyakornokaként dolgozó fiatalember, és csak ezek után jelentkezik a Színművészeti Főiskolára. Végzés után vidéken játszik, Molnár Ferenc Liliomjának Ficsurját, A Mágánás Miska Mixi grófját, az Éjjeli menedékhely Báróját Miskolcon alakítja. Várkonyi Zoltán a Művész Színházban rábízta Anouilh Euridikéjének vidéki színgazgató szerepét, és a siker után két évig minden előadásban számít is rá. 1948-ban került a Madách Színházhoz, ahol 24 éven át megszámlálhatatlanul sok szerepet alakított – haláláig. Sarkadi Szep-temberének Öreg Siposa, Bródy Medikusának Rubinstein doktora, a Lorenzaccio öreg Strozziya bizonyítja: univerzális tehetsége, alkatának mély bölcsessége – fiatal kora ellenére – idősebb szerepek eljátszására is alkalmas-sá tette.

Színházesztéták, színházi szakemberek két csoportba sorolják a színészeket: a „varázsló” típusú színész mindig önmagát adja, mindig önmaga izzását vezeti bele az eljátszandó figura idegrendszerébe – Latinovits Zoltán szolgál kikezdhetetlen példaként. A másik típus a „komédiás”, aki virgonc módon mindig belebújik az eljátszandó figura bőrébe: erre keresve se találunk jobb példát

Pécsi Sándornál. „Jellegzetesen komé- diás alkat vagyok, Arlecchino-típus, aki a szabad ég alatt szeretne játszani” – állí- totta magáról mély önismerettel. Pergő beszédű, csavaros észjárású, bakugrá- sos-kópés logikájú archetipikus bohóc volt ő valóban, sematikus megírt figu- rák bőrébe bújva vagy klasszikus értékű darabok főszerepeinek lehetőségeit ki- használva formálta meg feledhetetlen ala- kításait: Szellemlit a Liliomfiban (színpadon is, filmen is), a furfangos Scapint, a Don Juan Sganarelljét, a Ka- viár és lencse Papagatóját, a Kaukázusi krétekör Azcdakját, a Tanner John házasa- ga Mendozáját, és a többi.

A korabeli kritikák tanúsága szerint az évtized alakítását nyújtotta a látszólag alkatától idegen szerepkörben, a Pillan- tás a hídról Eddi Carbone tragikus szere- pében, vagy A vágy villamosa Mitch figurájában. Az orosz klasszikusok – Osztrovszkij, Gogol, Csehov – drámáinak szerepeiben az emberábrázolás magas- iskoláját mutatta be: a Polgármester a Revizorban, Luka az Éjjeli menedékhely- ben, Andrej a Három nővérben – máig érvényes, korszerű alakítások. Dürrenmatt A nagy Romulusának cím- szerepében, Schiller Ármány és szerelemjének Miller muzsikusz szerepé- ben jellemformáló tehetségének, groteszk humorának újabb tanúbizonyságát adta. Igazságtalanul korán, ereje és művészi tehetsége teljében, érett színészi eszkö- ztár-rendszerének teljes birtokában távo- zott közülünk. Hiány, úr, eljátszatlan

szerepek, be nem fejezett vagy el nem kezdett figurák, meg nem valósult színházi varázslat, félbetört pálya, félbehagyott vastaps, kongó üres színházi csönd maradt utána.

Emlékét ébren tartandó és szellemét megidézendő, szülővárosában, Sajószentpéteren évekkel ezelőtt emlékkiállítás nyílt, amelynek anyagát Budapesten a Komédiium Színházban láthatták rajongói halála 30. évfordulóján. Budapesti lakásának, a II. kerületi Cserje utca 6. szám alatti házában falán emléktáblát avattak, mi itt Sárospatakon ma délután helyeztük el az iskolakertben álló szobrán az emlékezés koszorúit, A Művelődés Házában pedig ezen emlékkiállítás megnyitásával kívánunk tisztelni Pécsi Sándor tehetsége, szellemisége, emberisége előtt, mely kiállítás gazdag anyagát, művészi és személyes dokumentumait jó szívvel ajánlom a kedves közönség figyelmébe.

Megköszönve az áldozatos munkát a kiállítási anyagot összegyűjtő és gondozó Cserje Zsuzsa dramaturgnak, a Pataki Diákok Szövetségének, a sárospataki Művelődés Háza igazgatóságának és dolgozóinak, illetve mindazoknak, akik e mai kiállítás létrehozásában közreműködtek -, engedjék meg, hogy a fent említett szellemidézést teljessé és jellegzetesen sárospatakivá tegyem. Sárospataki gimnazistaként, egy hétvégi hazautazás alkalmából, otthon néztem a televíziót. Szigligeti Ede Liliomfijának filmváltozatát sugározták. A forgatókönyvet Mészöly

Dezső - maga is pataki diák - írta. Máig emlékszem arra a jelenetre, amikor Szellemfi hatalmas széles karddal, parókában betoppan a szobába, ügyetlenül pózol, kardját elejti, zavartan felkapja, ellenállhatatlanul komédiázik. Kicsattant belőlem a nevetés. „Látod – emelte fel mutatóujját édesapám, aki egykoron Ködöböcz tanár úr diákja volt itt a szomszédos épületben, a sárospataki Líceum kántor-tanító szakán – látod, ez Pécsi Sándor. Nagyon nagy színész! És ami a legfontosabb – emelte fel hangját édesapám jelentőségteljes oktató hangsúllyal – ő is pataki diák volt!”

Közben eltelt néhány évtized. Én magam is, tanári diplomával a zsebemben, színházhoz szegődtem. Az első impulzusokat a Fenyvesi tanár úr és Sipos István tanár úr vezetésével működő pataki diákszínjátszó körben kaptam a színházi pályához: Illyés Gyula Fáklyaláng című darabjában Görgy Artúr szerepét domborítottam. Kossuth Lajost Pécsváradi Botond – akkor harmadikos diák játszotta. Most készülök Gorkij Éjjeli menedékhelyének megrendezésére. S Luka szerepében most is Pécsi Sándor emléke kísért.

(Elhangzott 2002. december 11-én Sárospatakon, A Művelődés Házában, a Pataki Diákok Emléknepja programjának keretében rendezett Pécsi Sándor Emlékkiállítás megnyitóján.)